

Marzena Knap

Słowo i obraz – dwutorowy charakter publikacji T. Żabskiego

Tadeusz Żabski: *Sienkiewicz*. Wydawnictwo Dolnośląskie.
Wrocław 1998, ss. 320

Na rynku wydawniczym ukazała się kolejna cenna praca z cyklu *A to Polska właśnie* – T. Żabskiego, *Sienkiewicz*. Po *Mickiewiczu* w opracowaniu Jacka Łukasiewicza, po *Dwudziestoleciu literackim* i *Miłoszu* Andrzeja Zawady otrzymaliśmy nową, ciekawą syntezę popularyzatorską. Tym razem poświęconą ciągle lubianemu i chętnie czytanyemu pisarzowi polskiemu epoki pozytywizmu.

Czyta się tę pracę z przyjemnością. Barwny, sugestywny i komunikatywny język, przejrzysta kompozycja i nowe spojrzenie na twórczość autora *Quo vadis* pozwalają czytelnikowi z dużym zainteresowaniem i w ciągu niedługiego czasu zapoznać się z jej ceną zawartością. Tym bardziej, że książka Żabskiego jest w pewnym sensie odzwierciedleniem jego pasji badawczej. Za niewątpliwą zaletę opracowania wypada uznać bowiem bogate zaplecze materiałowe, po które autor sięgnął nie tylko do spuścizny literackiej samego Sienkiewicza, ale również do archiwów, pamiętników, korespondencji, czasopism. Praca ta jest więc interesującym źródłem wiedzy o Henryku Sienkiewiczu. Odsłania mniej lub prawie zupełnie nieznaną czytelnikowi rysy jego osobowości, pozwala poznać Sienkiewicza nie tylko od strony jego utworów, ale również działalności publicystycznej, społecznej, czy wreszcie życia rodzinnego. Nie brakuje tu także szczegółów, które w znamienity sposób rzucają jakby nowe światło na postawę wielkiego pisarza – *twórcę mitów narodowych*, jak napisał o nim sam autor publikacji.

Czas wreszcie dokładniej spojrzeć na książkę od strony jej funkcjonalności. Układ pracy jest przejrzysty. Na całość składają się: sześć rozdziałów oraz aneks, w którym mieści się bibliografia, zawierająca najnowsze i najważniejsze utwory i opracowania dotyczące biografii i twórczości Sienkiewicza, spis ilustracji oraz indeks nazwisk, ułatwiający odszukiwanie potrzebnych informacji.

W sześciu – jak już wspomniano – rozdziałach otrzymujemy panoramę danych biograficznych, historyczno-politycznych, obyczajowych. Wraz z autorem próbuje-

my odkryć, w czym tkwi tajemnica powodzenia dzieł wielkiego pisarza. Czy w tym, że cała jego twórczość była świadomą i konsekwentnie realizowaną służbą społeczną, czy może w tym, że całą swą energię twórczą kierował on w stronę rozbudzania uczuć i kształtowania woli całego społeczeństwa polskiego. Był przecież typem twórcy, który nie przemawiał tylko do wybranego kręgu odbiorców, lecz do wielu czytelników w różnym wieku, z różnych środowisk, o różnym stanie majątkowym. Przy rozpatrywaniu tej problematyki Żabski w chronologicznym skrócie przedstawia nam twórczość Sienkiewicza, począwszy od jego powieści *Na marnie*, nowel, *Listów z podróży do Ameryki*, poprzez *Trylogię*, *Bez dogmatu*, *Rodzinę Połanieckich*, *Quo vadis*, na *Krzyżakach*, *W pustyni i w puszczy* oraz *Legionach* skończywszy. W ten sposób, czytając książkę Żabskiego, czujemy się jak uczniowie na lekcji wiedzy o Henryku Sienkiewiczu. Znamiennym jest tu również fakt, że Żabski, choć wysoką miarą mierzy twórczość Sienkiewicza, to jednak nie ukrywa jego słabości – kiedy trzeba wskazuje czytelnikowi błędy i niedostatki warsztatu pisarskiego naszego noblisty.

Przy rozpatrywaniu założeń kompozycyjnych pracy warto jeszcze zwrócić uwagę na ciekawą i poznawczo wartościową warstwę książki, a mianowicie korespondencję Sienkiewicza.

Choć w minimalnej ilości i we fragmentach, to jednak zamieszczone w publikacji listy (zarówno te napisane przez Sienkiewicza, jak i do niego kierowane) dają czytelnikowi ogólny zarys problemów kulturowych II połowy XIX wieku, jak również pomagają ustalić podstawowy kanon wartości Sienkiewicza–człowieka. Dzięki zamieszczonej korespondencji i komentarzom Żabskiego odkrywamy ciekawą i nie-tuzinkową postać, która wie co to bieda, bo nieraz była *w potrzebie* (s. 18), umie ciężko pracować (s. 171), ale umie się też śmiać (s. 210), zna się na kobiecej urodzie (s. 280), ma nawet swój ideał żony (s. 20), jest przywiązany do swojego kraju (s. 276), tradycji (s. 11), rodziny (s. 267).

Praca nie należy do publikacji sensu stricto naukowych, wykład świadomie odchodzi od stylu naukowego w stronę eseju i może dlatego czyta się ją jednym tchem.

Cennym dopełnieniem publikacji Żabskiego jest dział ilustracyjny – niezwykle ciekawy i godny oddzielnej wzmianki. Zadbano o piękno tekstów w niej zamieszczonych – zarówno tych literackich, jak i obrazowych. Fragmenty utworów, fotografie, reprodukcje obrazów, ilustracje do książek Sienkiewicza, zdjęcia rzeźb, notatki prasowe, plakaty i kadry z filmów układają się w wielowarstwową mozaikę tekstów kultury. Mamy więc ilustracje Andriollo, Henryka Pillatiego, Antoniego Uniechowskiego, rysunki satyryczne Górskiego, reprodukcje obrazów Stanisława Witkiewicza, Gierymskiego, Siemiradzkiego, Władysława Podkowińskiego, czy nawet humorystyczne rysunki i karykatury, którymi Sienkiewicz przyozdabiał swoją korespondencję.

Podobnie zabawna, ale dobitnie świadcząca o powodzeniu dzieł pisarza, jest ilustracja przedstawiająca *Quo vadis* jako komiks holenderski.

Interesujące jest również to, że dział ilustracyjny nie dotyczy tylko twórczości Sienkiewicza, bogata szata graficzna stała się także tłem dla danych biograficznych. Zdjęcia pisarza z różnych okresów jego życia, portrety bliskich sercu osób, żon, dzieci, przyjaciół, sąsiadują ze zdjęciami miejsc związanych z jego życiem: rodzinnej wsi Woli Okrzejskiej, pierwszego warszawskiego mieszkania Sienkiewiczów na Nowym Świecie, kamienicy w Rynku Starego Miasta, gdzie mieszkał na stacji, siedziby Gimnazjum II, Oblęgorka, w którym zamieszkał na stałe w połowie 1902 roku.

W publikacji T. Żabskiego odnajdziemy także zdjęcia miejsc związanych z pasją podróżniczą Sienkiewicza: fotografie Chicago z przełomu wieków, podalpejskiego uzdrowiska Merano, greckiego Akropolu, włoskiego Neapolu, egipskich piramid, rzymskich katakumb oraz wiele innych niemniej uroczych i niemniej ciekawych.

O walorach książki decyduje też ładne jej wydanie, dobry papier, barwna twarda oprawa.

Książka Żabskiego w estetyczny sposób przekazuje czytelnikowi bogatą i uporządkowaną wiedzę o Sienkiewiczu. Opracowana prostym językiem, nie przytłacza ilością faktów. Szeroko zakreśla krąg odbiorców, w którym zmieszczą się zarówno specjaliści–badacze literatury, jak też studenci, uczniowie, nauczyciele i wszyscy ci, których interesuje twórczość autora *Trylogii*.